

ЖАНРАВЫ КАНОН І СУЧАСНАСЦЬ: ДА ПЫТАННЯ ТРАНСФАРМАЦЫІ ЖАНРАЎ ЖУРНАЛІСТЫКІ

Г. К. Тычко

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
tychko@mail.ru*

Станаўленне, развіццё, узнікненне і адміранне жанраў – працэс непазбежны. Кожная гістарычная эпоха напаяня жанр сваім зместам у адпаведнасці з эстэтычнымі і сацыяльнымі запытамі часу. У артыкуле аналізуюцца прадстаўленьня ў сучаснай навуцы аб журналістыцы мадэлі трансфармацыі жанраў. Адзначаецца тэндэнцыя да змешвання і ўзаемапрапнікнення жанраў.

Ключавыя словы: жанры журналістыкі; прынцыпы класіфікацыі; пераасэнсаванне жанравага канону; трансфармацыя жанраў.

GENRE CANON AND MODERNITY: ON THE QUESTION OF TRANSFORMATION OF JOURNALISM GENRES

H. K. Tychko

*Belarusian State University,
9, Kalvariyskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: H. K. Tychko (tychko@mail.ru)*

The formation, development, emergence and demise of genres is an inevitable process. Each historical era fills the genre with its content according to the aesthetic and social demands of the time. The article analyzes the models of genre transformation presented in modern science of journalism. There is a tendency to mixing and interpenetration of genres.

Key words: genres of journalism; principles of classification; rethinking of the genre canon; transformation of genres.

Станаўленне, развіццё, узнікненне і адміранне жанраў – працэс непазбежны. Жанр уяўляе сабой арганічнае адзінства зместу і формы,

дзе прыярытэт належыць зместу. Змест, фактычнае напаўненне вызначае праблему, форму і аб'ём публіцыстычнага матэрыялу. Кожная гістарычная эпоха напаўняе жанр сваім зместам у адпаведнасці з эстэтычнымі і сацыяльнымі запытамі часу. У канцы ХХ ст. працэсы жанраўтварэння замарудзіліся, але сёння адбываецца імклівая трансфармацыя існуючых жанраў. У сучаснай навуцы прадстаўлены некалькі мадэляў трансфармацыі жанраў, абагульнення ў навуковых працах маскоўскай і Санкт-пецярбургскай школ журналістыкі. Найперш гэта працы А. А. Цяргычнага «Жанры перыядычнага друку» (М., 2002) і М. Кіма «Жанры сучаснай журналістыкі» (СПб., 2004). Беларуская навуковая журналістыка арыентуецца на работы Б. Стральцова «Метад і жанр» (Мінск, 2002).

Паводле меркавання А. А. Цяргычнага, «пад журналісцкімі жанрамі маюцца на ўвазе ўстойлівыя тыпы публікацый, аб'яднаныя змястоўна-фармальнымі прыкметамі» [1, с. 12]. У класіфікацыі, якую прапанаваў Б. В. Стральцоў, жанры адрозніваюцца «па характары аб'екта адлюстравання, маюць канкрэтнае прызначэнне, розны маштаб высноў і абагульненняў, адрозніваюцца па характары моўна-стылістычных сродкаў» [2, с. 17]. Аднак класіфікацыя журналісцкіх жанраў з'ява надзвычай няўстойлівая, кожны з даследчыкаў прапануе свой варыянт, які істотна адрозніваецца ад існуючых. Так, паводле класіфікацыі А. А. Цяргычнага, да інфармацыйных жанраў адносяцца нататка, інфармацыйная карэспандэнцыя, інфармацыйная справаздача, інфармацыйнае інтэрв'ю, бліц-апытанне, пытанне-адказ, рэпартаж, некралог; да аналітычных – аналітычная справаздача, аналітычная карэспандэнцыя, аналітычнае інтэрв'ю, аналітычнае апытанне, гутарка, каментар, сацыялагічнае рэзюмэ, анкета, маніторынг, рэйтынг, рэцэнзія, артыкул, журналісцкае расследаванне, агляд СМІ, прагноз, версія, эксперымент, ліст, споведзь, рэкамендацыя (савет), аналітычны прэс-рэліз; да мастацка-публіцыстычных – нарыс, фельетон, памфлет, пародыя, сацыяльны каментар, жыццёвая гісторыя, легенда, эпіграф, эпітафія, анекдот, жарт, гульня. Рускі літаратуразнаўца і тэатральны крытык Л. Кройчык прапануе сваю класіфікацыю жанраў журналісцкіх тэкстаў, якая ўключае пяць узроўняў:

1. Аператыўна-навінны – нататка.
2. Аператыўна-даследчы – інтэрв'ю, рэпартаж, справаздача.
3. Даследча-навінны – карэспандэнцыя, каментар, калонка, рэцэнзія.
4. Навукова-даследчы – артыкул, ліст, агляд.

5. Даследча-вобразны / мастацка-публіцыстычны – нарыс, эсэ, фельетон, памфлет [3].

На думку даследчыка, любая класіфікацыя публіцыстычных тэкстаў абавязкова павінна ўключаць у сябе тры найважнейшыя кампаненты: паведамленне аб навіне ці праблеме; асэнсаванне сітуацыі; эмацыйнае ўздзеянне.

Тым не менш усе даследчыкі прызнаюць галоўнай адметнасцю сучаснага журналісцкага твора адмаўленне ад жанравых рамак, свабоднае чаргаванне дакументальнага, біяграфічнага, публіцыстычнага, мастацкага матэрыялу. Устойлівымі прыкметамі той ці іншай жанравай мадэлі застаюцца паведамленне, асэнсаванне, прыёмы эмацыйнага ўздзеяння на аўдыторыю. Многія журналісты і пісьменнікі сёння перакананыя, што немагчыма выбраць жанр і ствараць журналісцкі матэрыял згодна з яго нарматыўнымі прыкметамі. Бяссэнсоўна структураваць і ўжо створаны тэкст пад нейкі канкрэтны жанр. Такім чынам, класічнае разуменне жанру як устойлівага фармальна-змястоўнага канону сёння падвяргаецца крытычнаму пераасэнсаванню, якое дарэчы пазначылася яшчэ ў XX ст. у працах М. Бахціна. Невыпадкова на мяжы XX–XXI стст. паняцце «жанр» сталі замяняць тэрмінам «фармат», у аснове якога ляжаць не змястоўныя, а фармальныя характарыстыкі. Да таго ж «фармат» можа ўключаць элементы розных жанраў. Фармат азначае поўнае ігнараванне выбару сродкаў і спосабаў раскрыцця тэмы, уключанасць аўтарскай ацэнкі ў прадмет апісання, метада збору інфармацыі, колькасць сабраных фактаў, ступень пранікнення ў рэчаіснасць і г. д. Пацверджаннем можа быць мадыфікацыя аднаго і таго ж паведамлення, узятага з інтэрнэту і адаптаванага для розных платформ. Такі тэкст лёгка трапляе ў фармат і выключае сапраўдную журналісцкую творчасць.

Навукоўцы адзначаюць, што на сучасным этапе істотна заняпала мастацка-публіцыстычная група жанраў: нарыс, фельетон, памфлет. Аднак прыкметы фельетона і памфлета – іронія, дасціпнасць, сцёб, ёрніцтва, сарказм, жаргон – прысутнічаюць у іншых жанрах. Прызнаючы адміранне вышэйзгаданых жанраў, даследчыкі прапаноўваюць уключыць у групу мастацка-публіцыстычных жанраў новыя. Такія, як, напрыклад, легенда, эпіграф, эпітафія, анекдот, жарт, гульня, скандал і інш. Аднак, на нашу думку, эпіграф, анекдот, гульня і інш., як вобразна-выяўленчыя элементы, звычайна арганічна ўваходзяць у змест больш разгорнутых і жанрава акрэсленых матэрыялаў, таму наўрад ці мае сэнс

вылучаць іх у адметны жанр журналісцкага тэксту. Размытыя крытэрыі сённяшняга вылучэння жанраў у СМІ прывялі да таго, што акрамя традыцыйнага дзясятка агульнавядомых жанравых утварэнняў той жа А. Цяртычны называе яшчэ каля дваццаці, а ў некаторых навукоўцаў колькасць газетных жанраў даходзіць да 400.

У апошнія гады ў журналістыцы і ў мастацкай літаратуры назіраецца тэндэнцыя да змешвання і ўзаемапрапранікнення жанраў, таму некаторыя даследчыкі вылучаюць як новыя жанры тыя, што аб'ядналі ў сабе рысы двух або большай колькасці даўно вядомых, называючы іх гібрыднымі. Жанр – катэгорыя параўнальна ўстойлівая, якая не траціць сваіх формаўтваральных якасцей на працягу стагоддзяў. Напаўняючыся новым, актуальным зместам, жанр набывае адметныя рысы, але фармальныя, жанраўтваральныя прыкметы сур'ёзных пераўтварэнняў не перажываюць.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Тертыйный А. А.* Жанры периодической печати: учеб. пособие. М.: Аспект Пресс, 2000, 320 с.
2. *Стральцоў Б. В.* Метад і жанр. Асновы творчага майстэрства журналіста: вучэб. дапам. для студэнтаў. Мінск: БДУ, 2002, 118 с.
3. *Кройчик Л. Е.* Система журналистских жанров // Основы творческой деятельности журналиста / под ред. С. Г. Корконосенко. СПб., 2000. С. 125–168.